

Niet meer weggooien

Afgedankte producten, verliespost of winstbron?

(dit is een wat uitgebreidere versie van het artikel in Milieu, 2007, (4) april/mei)

Jan Venselaar¹

Hergebruik en recycling is komt steeds meer in. Afgedankte apparatuur verdwijnt niet of nauwelijks meer op de afvalberg of in de verbrandingsoven. Toch is het laatste woord hier niet mee gezegd. Te vaak staat hergebruik nog synoniem voor alleen het recyclen van de metalen, plastic en glazen materialen als zodanig. Echt hergebruik van de afgedankte apparatuur en onderdelen kan een veel grotere winstpakker opleveren voor milieu en portemonnee. Het speelt ook goed in op de toenemende wet en regelgeving.

Niet meer weggooien

Met de ‘Ladder van Lansink’ gaat men tegenwoordig minder absoluut om. Het uitgangspunt is echter nog steeds correct, ook in economisch opzicht. ‘Niet weggooien’ kan veel geld besparen. Maar nu er steeds meer wet en regelgeving ontstaat, gericht op het verminderen van afval, zijn bedrijven bang daaraan hoge kosten te hebben. Wat over het hoofd wordt gezien is dat afgedankte apparatuur nog veel waarde vertegenwoordigt. Men ziet alleen de materialen en ‘dat wordt toch gerecycled?’. Maar alle andere veel grotere eerder toegevoegde waarde, de arbeid, transport, energie bij produceren, blijven uit beeld. Dat verdwijnt allemaal als afgedankte apparatuur alleen maar gerecycled wordt².

Er zijn bedrijven die dat wel onderkennen en, soms al heel lang, delen van hun producten hergebruiken. Dat is zelfs normaal in specifieke sectoren, die van de grote kantoor kopieer- en printapparatuur, frisdrankautomaten en koffieautomaten. Grote kopieerapparatuur bestaat bijvoorbeeld voor 60 tot 70% uit hergebruikte onderdelen. De besparingen kunnen tientallen procenten bedragen.

Europees beleid

Het belangrijkste Europees beleid op dit terrein is ‘Integrated Product Policy’ waaruit onder andere richtlijnen zijn voortgekomen als ‘End of Life Vehicles’ (EoLV Directive 2000/53/EC), ‘Waste of Electronic and Electrical Equipment’ (WEEE Directive 2002/96/EC) en ‘Eco-design of Energy-using Products’ (EuP Directive 2005/32/EC). Resultaten zijn bijvoorbeeld de retourverplichting die leveranciers hebben in de wit en bruingoedsector, de verwijderingsbijdragen die consumenten betalen en de oprichting van organisaties als de NVMP en RTA die, tegen betaling natuurlijk, voor de producenten en importeurs de zorg overnemen dat oude elektronica verzameld en verwerkt wordt.

¹ Jan Venselaar is deeltijd lector Duurzame Bedrijfsvoering op de Avans Hogeschool en zelfstandig adviseur bij Tertso, innovatieve trajecten voor milieu en duurzaamheid; j.venselaar@avans.nl of tertso.venselaar@planet.nl

² in dit kader wordt de term ‘hergebruik’ (Engels: ‘reuse’) gebruikt voor het opnieuw inzetten van hele onderdelen en modules uit producten. De term recycling wordt meestal gebruikt als alleen het materiaal wordt teruggewonnen en weer als grondstof in de keten wordt gebracht. De hier ook wel gebruikte termen ‘refurbishment’ en ‘remanufacturing’ staan in dit verband voor het ‘in goed conditie brengen van apparaten en onderdelen’ respectievelijk het ‘als nieuw monteren en upgraden van apparatuur’.

Is hergebruik wel haalbaar

Het zijn nog meestal de grote bedrijven die hergebruik toepassen vanwege de noodzakelijke lange termijn investeringen en de organisatie om zo'n kringloop op te zetten. Toch zijn er al kleine bedrijven die daarin ook heel ver gaan: vaak gedreven ondernemers met hart voor duurzaamheid én met een goed zicht op winstmogelijkheden. Dat zouden er veel meer kunnen zijn. Het is de ideale mix van 'People, Planet, Profit': het levert kostenbesparingen, werkgelegenheid en minder grondstofgebruik.

Voorbeelden van hergebruik bij kleinere bedrijven

Coffee3 in Udenhout levert diverse koffiemachines voor kantoren en werkplaatsen. Oude machines worden gedemonteerd. Bij onderhoud en reparaties wordt de klant de mogelijkheid geboden te kiezen voor goedkopere hergebruikte onderdelen. Het leveren van apparatuur die deels uit hergebruikte onderdelen bestaat wordt ook overwogen. Dat biedt ook markt bij een klant met een kleine beurs.

Sweere Food Processing Equipment BV en Sweere Mangnus BV in Oud Gastel leveren oogst- en verwerkingsapparatuur voor specifieke gewassen. Ze importeren de nieuwe apparatuur en reviseren de gebruikte machines die zij uit Europa of Amerika halen. De machines worden geheel gedemonteerd, gereviseerd en aangepast op de wensen van de klant. Deze machines gaan onder garantie naar afnemers die niet de investering van een nieuwe machine rendabel kunnen maken. Zo geven zij deze machines een tweede leven en vergroot op deze manier haar marktaandeel.

Ecotax Veiligheidstechniek in Willemstad levert terreinbeveiliging gebaseerd op een omrastering en geavanceerde detectie als de rastering wordt aangeraakt. Het bedrijf hergebruikt oude rastering en frames en kasten van de elektronica zoveel mogelijk. Met name bij tijdelijke beveiliging van bijvoorbeeld bouwplaatsen maar ook bij verbouwingen en uitbreidingen wordt alles zorgvuldige gedemonteerd en gecontroleerd. Hun totale bedrijfskosten vallen zo lager uit.

Een kennisnetwerk van bedrijven

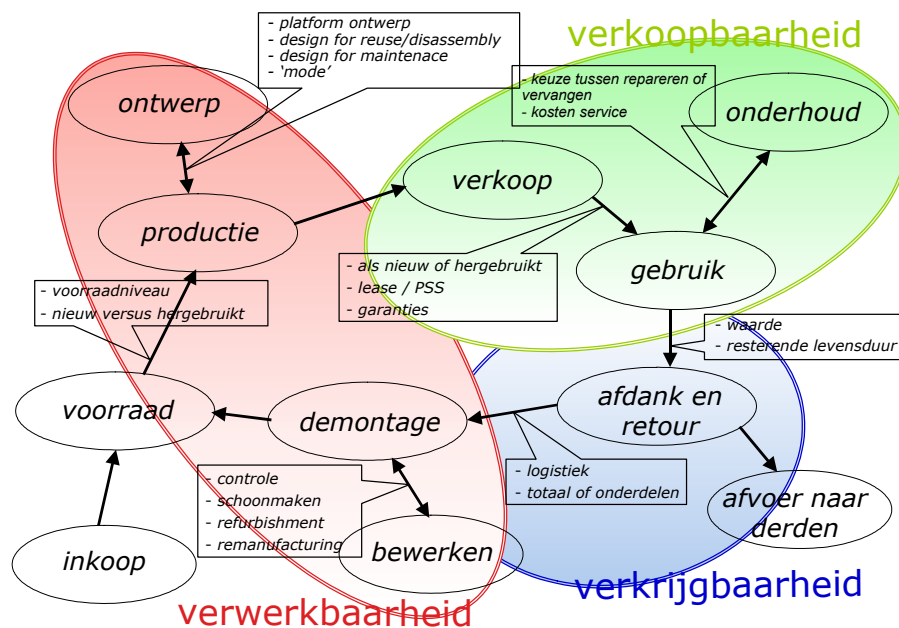
Het Platform Hergebruik Producten, in 2006 ontstaan, wil dit verder stimuleren en faciliteren. Het wil de kennis en ervaring breder bekend en makkelijker toegankelijker maken. Bedrijven schrikken ook snel terug van de ogenschijnlijke complexiteit. Er is behoefte om snel te kunnen bepalen of hergebruik in enige vorm haalbaar en winstgevend kan zijn en wat er dan moet gebeuren. Daarvoor is de WARM aanpak (Winstgevend Afdank en Retour Management) ontwikkeld.

Platform Hergebruik Producten

Na eerdere projecten op het gebied van 'End-of productlife management' door het lectoraat Duurzame Bedrijfsvoering van Avans Hogeschool, samen met oa Syntens, TNO en enkele bedrijven is eind 2005 een start gemaakt met het Platform Hergebruik Producten, met een subsidie vanuit het provinciale programma 'Naar een Duurzaam Brabant'. De bij de start betrokken bedrijven en kennisinstellingen zijn: Ace-Reuse Technology, DHL Exel, IBN Producties, TCI, Océ Technologies, Syntens, de Universiteit van Tilburg en Avans Hogeschool. Brancheorganisaties als Metaalunie, FHI en Nevat ondersteunen de doelstelling.

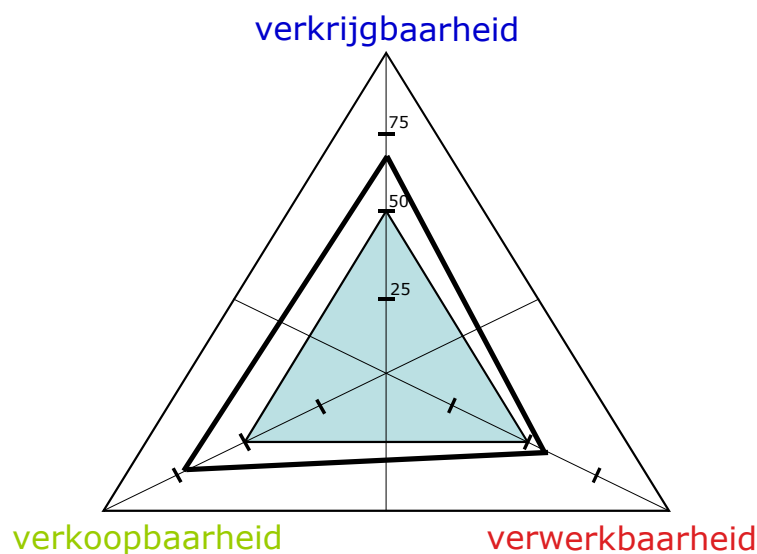
Die aanpak is het stapsgewijs in kaart brengen a. of het interessant kan zijn, b. wat dan het meest voor de hand ligt om te hergebruiken, met name ook de grootste winst oplevert, c. welke knelpunten dan moeten worden opgelost om het zo efficiënt mogelijk te doen.

Figuur 1. geeft globaal de keten die een bedrijf dan moet organiseren met enkele van de specifieke aandachtspunten die dan het meest blijken te spelen, op basis van de ervaring tot nu toe. Daarvoor zijn enkele simpele instrumenten in ontwikkeling.

Figuur 1. Stappen in hergebruik en de aspecten en activiteiten die meespelen

Figuur 2 geeft het resultaat van een haalbaarheidsscan die gedaan wordt om te bepalen of het interessant is verder te gaan. Daarbij wordt gefocust op drie factoren die daarvoor bepalend blijken: 'verkrijgbaarheid, verwerkbaarheid, verkoopbaarheid'. In figuur 1 is aangegeven hoe dat samenvalt met de 'keten' die tot stand moet worden gebracht. Het resultaat in figuur 2 is van een bedrijf dat nu inderdaad begonnen is met hergebruik binnen een productgroep.

Figuur 2 Voorbeeld van snelle haalbaarheidsscan

Waar liggen de grootste kansen

Het is lastig aan te geven welke soort sectoren, producten of onderdelen de beste kansen voor winstgevend hergebruik bieden. Het blijkt gunstig als het om kleinere productieaantallen gaat, producten met een hoge toegevoegde waarde, veel niet zo complexe onderdelen bevatten en bekend is waar ze staan. Het is gunstig als de producent/leverancier kan beïnvloeden wanneer producten worden afgedankt, bij lease of vaste service contracten. Ze gaan dan terug als het onderhoud te duur wordt. Slijtage is nog beperkt tot enkele delen en het meest kan nog uitstekend worden gebruikt. Een voordeel is ook, als het om relatief.

Hergebruik is het makkelijkst te introduceren bij **‘business to business producten’**: productie apparatuur, kantoormachines, winkel en horeca apparatuur etc. Maar ook grotere consumenten gerichte apparatuur bieden mogelijkheden. Een speciale groep zijn ‘medische’ producten. Ze zijn robuust, worden soms maar beperkt gebruikt en er is een hoge graad van ‘organisatie’ in de distributie.

Hergebruik in een of andere vorm blijkt vaak al gewone praktijk. Binnen de garantie geruilde apparaten, op beurzen gebruikte spullen etc. dienen als ‘werkvoorraad voor onderdelen’. Ook vervangen onderdelen bij reparaties zijn vaak niet stuk. Het moet snel en men controleert pas op het bedrijf. Daarop voortgaand kan systematisch hergebruik makkelijk worden ontwikkeld.

Waar liggen de voordelen

In feitelijk alle pilots bleek dat in producten onderdelen zitten waarvoor hergebruik (veel) goedkoper is dan nieuw kopen. Dat lijkt ‘tegenintuïtief’. Onderdelen uit lage lonenlanden lijken zo goedkoop dat reparatie onbetaalbaar is. Maar maken kost altijd veel meer tijd dan repareren, zeker bij een daarvoor goed ontwerp. Ook wordt bespaard op veel kosten die bij import van ‘ver weg’ nodig zijn. Verder wordt er veel meer dan men denkt, gewoon hier geproduceerd. Het biedt overigens kansen voor inzet van mensen met beperkte toegang tot de arbeidsmarkt. Dat soort gesubsidieerd werk is er nog te weinig. Dat is gunstig voor alle partijen. Bij slim ontwerpen voor hergebruik, voortbouwen op wat er is: ‘platform ontwerp’, blijkt dat op ontwikkelen en het opzetten van een productielijn veel bespaard wordt. Ook ‘time to market’ is veel sneller.

Voor bedrijven zijn andere argumenten bijna even doorslaggevend. Een vastere relatie met de klant ontstaat, zeker bij lease. Schaarser/duurder wordende materialen blijven simpel in de eigen productie cyclus. Kwaliteit wint er bij. Hergebruikte onderdelen zijn allemaal gecheckt, nieuwe alleen steekproefsgewijs. Apparatuur komt terug voordat er grote storingen optreden en door demonteren ontstaat er een optimaal inzicht in gebruik en slijtage

Het is daarnaast een kosteneffectievere manier om aan de nieuwe wetgeving te voldoen. Voor de ‘maak industrie’ vormt hergebruik een optimale invulling van duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Zaken die dan aandacht vragen

- a. De organisatie om producten te traceren, retour te halen etc. kan complex zijn.
- b. Aanpassingen in het ontwerp voor demontage en/of snelle controle en herstel.
- c. Controle op functioneren en bepaling van de resterende levensduur.

Dat zijn de zaken waar een klein bedrijf tegenop ziet. Ze hoeven het echter niet zelf te doen.

Het inschakelen van hierop gespecialiseerde bedrijven, en daar zijn er al veel van, is vaak goedkoper en efficiënter. In feite doen ook de grotere bedrijven dat. Veel van deze dienstverleners zijn zo ook begonnen.

De snelheid van de technologische ontwikkeling en veranderingen in 'mode' zijn kan hergebruik moeilijk of onmogelijk maken. Dat betreft dan met name het uiterlijk en de 'high tech' onderdelen.

En waar bedrijven sterk tegen op zien is de acceptatie door de klanten. Men huivert ervoor het überhaupt te bespreken. Bedrijven vinden ook dat het niet bij hun 'business ambitions' en 'standing' past. Echter 'in tweede instantie' blijkt de klant er vaak best of zelfs juist voor te kiezen. Garanties en service zijn daarbij cruciaal.

Hoe verder

De toenemende druk op grondstoffen, de stijgende kosten van productie in 'goedkope landen', strengere wet en regelgeving zullen bijna alle producenten dwingen 'afdanken' niet meer als een 'sluitpost' te zien maar als een eerste stap in een nieuwe productiecyclus. Dat zullen ze dan zo efficiënt mogelijk moeten organiseren. Kennis en ervaring die al bestaat moet beter 'gemobiliseerd' worden. Het platform kan daaraan bijdragen.

*verdere informatie: www.platformhergebruikproducten.nl (binnen het Syntens InnovatieNet).
Er is een DVD beschikbaar met oa interviews met in pilots deelnemende bedrijven (email auteur)*